

УДК 316.6:364-787.22:314.151.3-054.7

DOI <https://doi.org/10.30970/PS.2026.28.28>

ЕТНОЛІНГВІСТИЧНА СПЕЦИФІКА КОМУНІКАЦІЇ РОДИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Іван Сулятицький

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

<https://orcid.org/0000-0002-3769-5630>

e-mail: sulo@ukr.net

Христина Сайко

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

<https://orcid.org/0000-0002-4397-6930>

e-mail xristina.sayko@ukr.net

Марта Опря

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000

<https://orcid.org/0009-0005-5435-1775>

e-mail: martaopria@gmail.com

В етнологічному й етнопсихолінгвістичному аспектах важливим є взаємозв'язок між мовою та національною ідентифікацією людини. Основою етнічного самоусвідомлення особистості постає материнська мова як первинна емоційна означеність.

Серед чотирьох системоутворюючих ознак менталітету українського народу, а саме: інтровертованості вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності; чутливості, емпатії, любові до природи, яскравої обрядовості; переваги емоційного, почуттєвого, – цільну психотипологічну функцію відведено і мовленнєвій ідентифікаційності.

Діяльність військовослужбовця пов'язана з напруженою психоемоційною діяльністю, зокрема з інтенсивним спілкуванням, часто для оптимального прийняття рішення домінують значимі мова та спорідненість. На емоційний стан військовослужбовця можуть також впливати – дестабілізуюча організація діяльності, не системність у виконанні завдань (перенавантаження), виснажлива психологічна атмосфера. Мовленнєві ідентифікатори «змягшують» гостроту емоційних болей.

Симптоми вигорання військовослужбовців поділяють так: поведінкові (виникають через небажання вести документацію, формальне ставлення до службових завдань); афективні (емоційна втома, знижений настрій, збудливість); інтелектуальні (низька концентрація уваги, почуття фрустрації). Методами осмислення та профілактики емоційного вигорання у військовослужбовців можна вважати вправи, пояснення яких лягають у площину архетипового смислоутворюючого конструкту, що взаємопов'язано з внутрішнім мовленням як прийомом релаксації, зрівноваження емоційного стану.

Соціально-психологічна адаптація учасників бойових дій однією із базових функцій передбачає когнітивно-смыслову переробку травматичної інформації та пережитого травматодосвіду, а також пропрацювання травматичних обставин в умовах емоційної підтримки, коли оптимально

створено обставини особистісного зростання з включенням до них сензитивного поля родини учасника бойових дій.

Досвід спостережень дає підстави стверджувати про важну грань етнопсихолінгвістичної ролі в психотерапії: в моменти межових екзистенційних доцільностей психодуховної допомоги війнству етнопсихолінгвістичні конструкти терапевтичних діалогів часто складають базову основу досягнення результату енергетичного заряду лікувального слова

Ключові слова: етнолінгвістика, родини учасників бойових дій, психотерапія, емоційне вигорання, соціально-психологічна адаптація, цілі життя, лікувальний діалог, психотерапевтичний ефект.

Постановка проблеми. Проблема етнолінгвістичної специфіки родин учасників бойових дій і важливість її подолання у середовищі військовослужбовців зростає у сучасних умовах соціального життя в Україні, особливо в умовах, коли Україна веде війну за незалежність та територіальну цілісність, особливе значення набуває людський фактор, при якому моральна та психологічна готовність особового складу до виконання завдань за призначенням є найважливішим у збереженні готовності військовослужбовців до професійної діяльності.

Відомо, що діяльність особового складу у бойовій обстановці характеризується впливом на психіку різних стресових чинників. Тривалість їх впливу, а також психотравматичний характер бойової обстановки можуть сприяти виникненню змін у психіці військовослужбовця, які знижують ефективність його діяльності на полі бою, а згодом можуть проявитися у мирних умовах. Військові дії, які відбуваються в районі проведення Операції Об'єднаних Сил, змушують психіку військовослужбовців функціонувати на межі допустимих навантажень. Головними проблемами родин військовослужбовців є психологічна травматизація, вплив стресових факторів та емоційне вигорання.

Функціональна роль етнопсихолінгвістичних конструктів в психотерапевтичній практиці зумовлюється крім всього і високим динамізмом соціально-технократичного розвитку сучасного суспільства удосконалення інформаційних технологій, науково-технічних досягнень. Поряд з підвищенням якості життя обумовлюють зростання рівня психоемоційної напруги, ускладнення структури поведінки особистості, і, в остаточному підсумку, висувають жорсткі вимоги до інтегративної діяльності всіх процесів психічної сфери в цілому [11].

Проблема соціально-психологічної адаптації родин військовослужбовців достатньо представлено у працях закордонних вчених М. Буріша, С. Джексона, Дж. Едельвіча, А. Ланге, К. Маслач, А. Пайнс, Г. Фрейденбергера. Раніше проведені дослідження стресових розладів здебільшого виконані в межах робіт медичного, психологічного й медико-психологічного профілю (Ю.Вашченко, Б.Карвасарський, Р.Лазарус, К.Максименко, Г.Мозгова, В.М'ясищев та ін.). Ряд досліджень стосується вивчення особливостей реагування особистості на стресові фактори у військовій діяльності (М. Августюк, С.Балашова, О.Бойко, М.Варій, Г.Дубровинський, Т. Колтунович, О. Матласевич, Є. Потапчук, А. Романшин, О. Хейрулін та ін.).

Серед напрямків, які обумовлюють імовірність виникнення порушень емоційної сфери родин військовослужбовців, виділені такі, як реагування на стресові події (Г.Сельє, Т.Холмс), властивості особистості (О.Жужжанов, В.Симаненков, О.Тельнова), соціально-психологічна дезадаптація (Т.Айвазян, Ю.Губачов, Н.Завацька та ін.). Праці К.Максименка, Н.Максимової, Г.Мозгової, К. Островської, Л.Шестопаолової, Л.Юр'євої виокремлюють основні напрями і проблеми подолання емоційних розладів особистості – медико-психологічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні. До закордонних вчених, які досліджували цей феномен ми можемо віднести праці П. Брілла, А. Гардена, С. Джексона, Д. Едельвіча, Р. Кепьюто, М. Лейтера, С. Майєра, К. Маслач, Д. Спаньол, В. Шафуелі та ін.

Вирішення питань, пов'язаних із негативним впливом професійної діяльності на емоційний стан військовослужбовців під час виконання професійних завдань потребує пошуку способів, що допоможуть зберегти їх психологічне здоров'я і водночас допоможуть попередити прояв емоційного вигорання. Вирішення цього наукового завдання сприятиме розробленню системи психологічної профілактики емоційного вигорання у середовищі військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед сучасних наукових підходів до вивчення мовних досліджень необхідно виокремити антропоцентричне, аксіологічне, когнітивно-семіологічне й лінгвокультурологічне спрямування, що відбивають безпосередній зв'язок лінгвальних явищ із етнокультурними. Етнокультурна доктрина про способи вербального кодування культурної інформації, стереотипізацію й концептуалізацію дійсності, взаємозв'язки між ментальними й мовними одиницями, висвітлені у працях В. фон Гумбольдта, О. О. Потебні, Е. Сепіра, Б. Уорфа, Ю. Д. Апресяна, Д. С. Лихачова, Ю. Н. Караулова, А. Вербицької та ін., знайшла розбудову цих лінгвофілософських положень у мовознавчих ідеях.

Фундаментальні питання взаємодії мови, культури й народної свідомості актуалізують сьогодні дослідження, виконані в руслі когнітивно прагматичної парадигми науки про мову, із залученням відомостей з культурно-когнітивної синергетики мови, і зокрема фразеології та пареміології, лінгвокультурології, когнітивно-прагматичних аспектів тексту й дискурсу (Н. Д. Арутюнова, М. Ф. Алефіренко, Ф. С. Бацевич, Т. А. Космеда, О. С. Кубрякова, А. М. Мелерович, В. М. Мокієнко, Р. Й. Павіленіс, З. Д. Попова, О. О. Селіванова, Ю. С. Степанов, Й. А. Стернін, О. С. Столнейкер, В. Н. Телія, В. М. Торопов, Д. Х. Хаймз, Ч. Філлмор та ін.). Вихід мовознавчих студій на когнітивно- і дискурсивно-прагматичну проблематику розкривають нові тенденції в світовій лінгвістиці, проектують комунікативно-прагматичні вектори на дискусійні питання етнолінгвістики, де мова постає етновинятковою формою міжпоколінної комунікації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення етнолінгвістичної специфіки комунікації родин учасників бойових дій.

Виклад основного матеріалу. У межах етнологічного осягнення розуміння мови антропологічний підхід є одним із концептуальних принципів у її дослідженні. Етномовна семантика в рамках етнічної свідомості транслює образ світу з його аксіологічним смисловим центром «Людина у світі і світ людини» (Л. Г. Золотих). За такого підходу мова розглядається в контексті духовного світу людини, є постійно відтворюваною роботою духу, скерованою на вираження думки: «Грунтуючись на антропоцентричному розумінні мовних явищ, етнолінгвістичні дослідження передбачають антропоцентричну парадигму їхнього опису» [6, с. 60].

Антропоцентризм як основа опису мовних знаків української етнокультури, вивчення соматизмів та одна з особливостей світосприйняття мовців, метафоричного декодування мовних одиниць є ключовими у працях Н. Дяченко, В. В. Жайворонка, Н. В. Лобур, Т. М. Чайко та ін. Осмислюючи значення мови в житті етносу, В. В. Жайворонко зазначає: «Антропоцентризм світосприйняття передбачає передусім особистість як одиницю свідомості. Індивід можна розглядати як одну свідомість, або свідомість одного, і разом з тим як канал усвідомлення людиною свого часу, тобто оточення, в якому вона живе. Цим оточенням є звичайно етнос, колективна свідомість [5, с. 139].

Визнаючи мову за багатогранне й багатовимірне явище, лінгвісти акцентують: «Властивості мови настільки своєрідні, що можна, власне, говорити про наявність у мови не однієї, а декількох структур, кожна з яких могла б слугувати основою для виникнення цілісного мовознавства» [4, с. 59].

Мова є ваговою часткою національної культури, відбиває етнокультурні, народно-психологічні й міфологічні уявлення та переживання, тобто менталітет нації як етнічну специфіку людського світосприйняття. Нація, як і будь-яка інша спільнота, не може ні сформуватися, ні існувати без спілкування її членів, без збереження ними історичної пам'яті, надбань духовності, самоусвідомлення, без ідентифікації – відчуття належності до спільноти. Універсальним засобом здійснення «діалогу поколінь» є національна мова. Вона забезпечує єдність і розвиток нації у просторовому й часовому вимірах, виявляє ступінь національної свідомості й етнічну самосвідомість.

Національна мова – це засіб спілкування нації та засіб її самоідентифікації серед інших націй; важливий чинник консолідації конкретно-історичного соціуму [1, с. 60]. Поряд із територіальною, культурно-історичними ознаками вона постає найважливішою ознакою визначення народу, його самобутності, це засіб єднання поколінь та формування національної свідомості.

Мова формує образ реального чи уявного світу, яким його бачать її носії, та реалізує національну ідею – основоположну думку нації про щось. У кожному епоху цивілізація розвиненого суспільства має свої характерні особливості і провідні ідеї. Проте національна ідея не обмежується лише певною епохою, вона пов'язує всі епохи національного життя. Національна ідея передається від одного покоління до іншого у вигляді етнотекстів як усвідомлена традиція. Поза традицією національна ідея може набувати лише форми неусвідомленої інформації, що передається на несвідомому рівні як ідеальне прагнення.

В етнологічному й етнопсихолінгвістичному аспектах важливим є взаємозв'язок між мовою та національною ідентифікацією людини. Основою етнічного самоусвідомлення особистості постає материнська мова як первинна емоційна означеність.

Виокремлюють чотири системотворчі ознаки менталітету українського народу: інтровертованість вищих психічних функцій у сприйнятті навколишньої дійсності, що виявляється у зосередженості на фактах, проблемах внутрішнього, особистісно-індивідуального світу; кордоцентричність – сентименталізм, чутливість, емпатія, любов до природи, яскрава обрядовість, естетичність народного побуту; анархічний індивідуалізм, проявами якого виступають різноманітні форми опосередкованого прагнення до особистої свободи за умови відсутності організації, стійкості та дисципліни; перевага емоційного, почуттєвого над волею та інтелектом [12, с. 8]. Значущими «для українців є такі цінності: ставлення до землі як до Батьківщини-матері, до своїх культурно-історичних цінностей, толерантність щодо інших культур, релігій; волелюбність; перевага чуттєвого над раціональним.

Мова окремої людини, з одного боку, виступає онтологічно-комунікативним відбиттям особистісного стрижня буття, а з другого, – генеральною лінією розвитку колективного свідомості через протиставлення світу внутрішнього світові зовнішньому, суб'єктивного об'єктивному, духовного фізичному, нематеріального матеріальному. Відбуваються складні процеси формування особистісного та етнічного «я» [6, с. 68].

Етнологістика (грец. *ἔθνος* – народ і франц. *linguistique*, від лат. *lingua* – мова) – галузь мовознавства, яка вивчає зв'язки між мовою та різними сторонами матеріальної і духовної культури етносу – міфологією, релігією, звичаями, мистецтвом, етнопсихологією тощо [8, с. 164].

Важливим аспектом етнологістики, за В. Кононенком, є вивчення мови явищ традиційної народної культури, зафіксованої від її носіїв [7, с. 49]. Загалом у славістиці поширений погляд на те, що етнологістика є окремим напрямком мовознавства, окремою його галуззю, і навіть виходить за межі власне мовознавства. Загалом ключовою для етнологістичних студій є інтерпретація етномовних явищ у контексті теорії етносвідомості,

формування уявлень про самотність відтворення етнічної, національно-культурної картини світу та опис механізмів, які забезпечують розуміння культурних цінностей, ідеалів, стереотипів й установок певного етносу. Крім того, за мету сучасна етнологістика має «показати, як мова в різних формах її існування, на різних етапах її історії впливала і впливає на історію народу, на місце того чи того етносу в сучасному суспільстві [3, с. 65].

Вітчизняні й зарубіжні етнологісти акцентують на тому, що збирання й систематизація інформації про традиційну духовну культуру мають бути не фрагментарними, а містити достатній корпус свідчень про неї. В. Кононенко наголошує: «матеріал для етнологістичних студій має відповідати сучасним вимогам системності та зіставності, що може забезпечити... рівномірність охоплення етнологістичними дослідженнями всієї української етномовної території» [7, с. 66].

Таким чином, сучасна етнологістика – це не простий синтез мовознавства й етнології. Спираючись на відомості з антропології, культурології, соціології та етнопсихології, вона активно взаємодіє з іншими мовознавчими й гуманітарними дисциплінами та має свої мету, об'єкт, предмет, понятійний апарат, джерельну базу й методику вивчення. У центрі етнологістики як науки про національно-мовне життя знаходяться проблеми взаємодії мови і культури, вивчення впливу етнокультурних, етнопсихологічних чинників на функціонування мови.

Складовими частинами етнологістики деякі дослідники вважають етнопсихологію й лінгвокультурологію. Під етнопсихологією розуміють новий напрямок наукових досліджень, що розглядає мовну діяльність у контексті національно-культурної специфіки та з урахуванням національнокультурної складової дискурсу [9, с. 76].

Ця галузь досліджує етнопсихологічну детермінованість мовної свідомості й комунікації. Тому комплексною метою етнопсихологістики є опис: 1) особливостей функціонування національної мови як відображення і вияву національного ментальнолінгвального комплексу; 2) специфіки комунікативної та в першу чергу мовленнєвої поведінки представників певної національнолінгво-культурної спільноти; 3) характерних рис національного дискурсу і тих факторів, що визначають національно-лінгво культурну, етнопсихологічну детермінованість комунікативної діяльності, мовної свідомості, самого процесу спілкування.

До кола найактуальніших проблем етнопсихологістики, щільно пов'язаних з етнологічною проблематикою, мовознавці зараховують: 1) виявлення універсальних і національно-специфічних рис дискурсу; 2) дослідження його національно-культурних складників; 3) визначення й класифікація факторів, що зумовлюють національні особливості дискурсу; 4) розкриття, вивчення й опис феноменів, які відображають та визначають межі й ознаки національної картини світу; 5) виявлення й аналіз кодів та еталонів культури, окреслення культурнодетермінованої метрично-еталонної сфери; 6) вивчення й опис окультурених людиною сфер: просторової, часової, діяльнісної тощо; 7) виявлення й дослідження базових опозицій культури і найдавніших архетипних уявлень, що знайшли своє відображення в мові й дискурсі [7, с. 20].

Етнопсихологія – це самостійний науковий напрям, що розкриває важливі характеристики природи етносів. У центрі її уваги знаходяться проблеми, пов'язані з формуванням національного (етнічного) характеру, свідомості, стереотипів поведінки. Через вивчення особливостей психіки окремих народів етнопсихологія підходить до висвітлення загальних і специфічних рис їхнього світосприйняття. Пріоритетним завданням етнопсихології є національне відродження [8, с. 122]. Ця пріоритетність пов'язана з практичним значенням етнічної психології, яке полягає в активізації пасивної більшості населення, що допомагає політичній реакції одержати перемогу, усуненням перешкод, що запобігають

розвитку прагнення до свободи, яке виникає завдяки соціальнополітичній ситуації в певній державі. Етнопсихологія намагається глибоко проникнути в сутність етнічних процесів і явищ, аналізуючи їхній зміст. Вона покликана дати психологічну характеристику етносу.

Діяльність військовослужбовця пов'язана з напруженою психоемоційною діяльністю, зокрема з інтенсивним спілкуванням, що супроводжується емоціями, отриманням та опрацюванням великої кількості інформації, необхідністю швидкого прийняття відповідальних рішень. На емоційний стан військовослужбовця можуть також впливати – дестабілізуюча організація діяльності, не системність у виконанні завдань (перенавантаження), виснажлива психологічна атмосфера, нерівномірний розподіл обов'язків (перенавантаження), недостатність технічного та матеріального спорядження, бюрократичні труднощі, наявність конфліктів (горизонтальних і вертикальних) [10, с. 88].

Крім того, для військовослужбовця стійкість до впливу стресових чинників є однією з професійно важливих якостей, оскільки ймовірність їх психічного вигорання досить висока [13, с. 216, с.]. «Ці труднощі виникають у тих, чия робота супроводжується напруженою емоційною взаємодією з людьми». Серед симптомів емоційного вигорання у військовослужбовців виокремлюють байдужість, підвищення рівня негативізму, відчуття незадоволеності, деперсоналізації, зрештою істотне зниження якості життя, навіть на фоні фінансового та кар'єрного благополуччя. Синдром емоційного вигорання, як правило, виникає у комунікабельних, відкритих, емпатійних осіб. Внаслідок впливу негативних емоцій у них спрацьовує механізм психологічного захисту у формі часткового або повного обмеження емоцій у відповідь на психотравмуючі дії.

Вивчаючи основні види криз розвитку особистості, дослідниця Р. Грановська звертає увагу на ціннісну сферу особистості. Важливим чинником саморегуляції кризових станів професійної саморегуляції у дорослих є аксіологічний компонент, або ціннісна сфера особистості. Переживання кризових моментів є окремою проблемою, вирішення якої залежить від здатності дорослого до саморегуляції, переосмислення своєї ідентичності, яка приводить до нових форм діяльності, утворення компонентів самосвідомості, регуляторів діяльності особистості працівника [2, с. 167].

Симптоми вигорання військовослужбовців поділяють так: поведінкові (виникають через небажання вести документацію, формальне ставлення до службових завдань); афективні (емоційна втома, знижений настрій, збудливість); інтелектуальні (низька концентрація уваги, почуття фрустрації); фізіологічні (порушення сну, втома, головні болі, чутливість до інфекційних захворювань). Здатність особистості до самоконтролю є рисою емоційної стійкості та гнучкості. Вміння аналізувати, спостерігати реакції на стресову ситуацію допомагають віднайти сенс своєї професійної діяльності та виявити нові шляхи для самореалізації. Методами осмислення та профілактики емоційного вигорання у військовослужбовців можна вважати вправи, взаємопов'язані з аутогенним тренуванням як методом релаксації, контролю за емоційним станом, спостереженням за проявом власних емоцій.

Емоційна гнучкість є важливим чинником запобігання емоційному вигоранню. Військовослужбовець має бути гнучким, здатним змінювати ролі – з позиції учасника, залученого в емоційну ситуацію, на нейтральну зосередженість. Ця здатність є також способом професійного зростання, реалізованості особистості у професії та чинником її зрілості.

Отже, ознаками емоційного вигорання у військовослужбовців є байдужість, підвищення рівня негативізму, відчуття незадоволеності, деперсоналізації, зрештою істотне зниження якості життя, навіть на фоні фінансового та кар'єрного благополуччя. Симптоми вигорання військовослужбовців поділяють на: поведінкові (виникають через небажання

вести документацію, формальне ставлення до службових завдань); афективні (емоційна втома, знижений настрій, збудливість); інтелектуальні (низька концентрація уваги, почуття фрустрації); фізіологічні (порушення сну, втома, головні болі, чутливість до інфекційних захворювань). У складних проявах емоційне вигорання може супроводжуватись складними невротичними розладами і соматичними порушеннями.

Методами осмислення та профілактики емоційного вигорання у військовослужбовців можна вважати вправи, взаємопов'язані з аутогенним тренуванням як методом релаксації, контролю за емоційним станом, спостереженням за проявом емоцій. Психологічна підготовка і психологічний супровід є елементами психологічної роботи, в процесі яких формується така властивість особистості військового як психологічна стійкість, що сприяє утриманню напруження на прийнятному рівні. Таким чином, у здійсненні психологічної реабілітації учасників бойових дій велике значення має робота із соціумом, який готується до повернення ветеранів до мирного життя.

Тут ми безпосередньо впираємось у етнопсихолінгвістичну функціональність змісту психотерапевтичного впливу. Відомо, що етнопсихолінгвістика досліджує відмінності у мовленнєвій поведінці представників різних культур, чим тісно пов'язана з етнопсихологією і етнолінгвістикою. Закладачі основ вітчизняної етнопсихолінгвістики О. О. Потебня, а з 1970 року О. О. Леонтьєв визначали головним полем її аналізу з одного боку – співвідношення мови та національної культури, оскільки національні особливості мислення і поведінки фіксуються в знаках мови, а іншою базовою гранню досліджень названо вивчення функціональності мови як сутності, яка безпосередньо формує розуміння світу. Вивчення «мовних картин світу» автори вважали підвалинами світобачення, обумовленого культурою та менталітетом народу[11].

Застосування методів психотерапевтичної практики – системної, короткотермінової психотерапії допоможе подолати проблеми соціальної адаптації та емоційної сфери у військовослужбовців [14, с. 265]. Для цього необхідно об'єднувати зусилля різноманітних психологічних служб для проведення досліджень, спрямованих на уточнення психологічної реальності та психологічних наслідків війни, методів їх виявлення та корекції з метою організації допомоги ветеранам бойових дій.

Результати дослідження. У психологічному дослідженні брали участь 40 родин військовослужбовців. Серед них 20 жінок та 20 чоловіків. З родинами військовослужбовців була проведена психотерапевтична робота. З метою соціальної адаптації та стабілізації емоційних станів було використано такі методи: методику вивчення локусу контролю Дж. Роттера; методику диференційної діагностики депресивних станів В. Зунге; опитувальник ММРІ; багаторівневий особистісний опитувальник «Адаптивність» А. Маклакова, С. Чермяника; методика «Цілі життя» Дж. Крамбо; анкета опитування родин військовослужбовців.

За результатами методики «Цілі життя» Дж. Крамбо встановлено, що у 44,3% досліджуваних переважає високий рівень прояву цілей у житті, у 35,8% середній, а в 19,9% низький. Це свідчить про те, що у досліджуваних переважає високий рівень прояву цілей у житті, цілеспрямованість відіграє важливу роль у діяльності військовослужбовців. Також у 47,4% досліджуваних встановлено високий рівень вираження процесу життя, у 37,2% середній, а в 15,4% низький. Це означає, що у родин військовослужбовців домінує високий рівень вираження процесу життя, оскільки вони зосереджені на процесуальній стороні життя. У 48,4% опитаних переважає високий рівень прояву результату життя, у 34,6% середній, а в 17% низький. Це свідчить про те, що у родин військовослужбовців встановлено високий рівень вираження результату життя, вони прагнуть досягнути високих результатів у професійній діяльності. У 45,7% досліджених встановлено високий

рівень вираження локусу контролю Я, у 36,2% середній, а в 18,1% низький. Це свідчить про те, що у родин військовослужбовців виявлено високий рівень прояву локусу контролю Я, що виражається у прагненні особистості до самоконтролю та самоменеджменту у власній діяльності. Також у 47,6% родин військовослужбовців домінує високий рівень вираження локусу контролю життя та загальний показник осмисленості життя, у 34,3% середній, а в 18,1% низький. У родин військовослужбовців переважає високий рівень прояву локусу контролю життя та загальний показник осмисленості життя, що виражається у схильності до переосмислення світоглядних цінностей, рефлексії у щоденній діяльності (рис. 1).

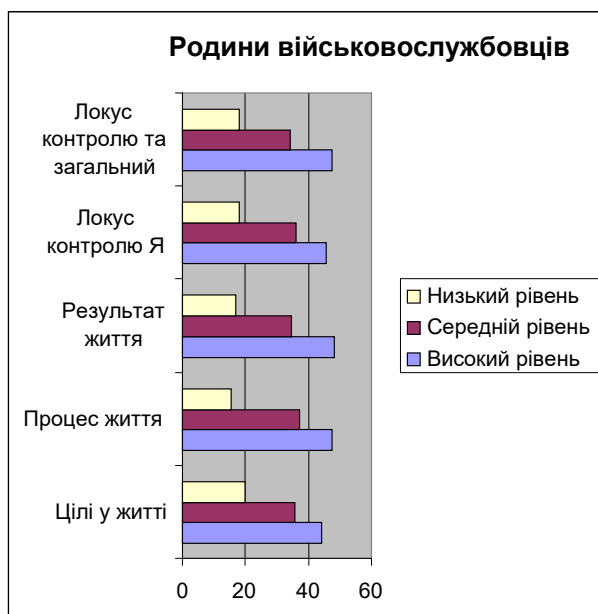

Рис. 1. Результати, отримані за методикою «Цілі життя» Дж. Крамбо

Згідно із результатами анкетування встановлено, що на запитання анкети «Які цінності відіграють важливу роль у житті Вашої родини?» 44,2% родин військовослужбовців відповіли, що патріотичні та 37,6% осіб відповіли, що духовні цінності відіграють важливу роль у їхньому житті, а 18,2% респондентів відповіли, що соціальні цінності відіграють важливу роль у житті родини. Див. Рис. 2.

На наступне запитання анкети «Що додає психологічної підтримки Вашій родині?» 73,4% респондентів відповіли, що підтримку надає віра в Бога, 20,3% відповіли, що підтримку надає спілкування з рідними, 6,3% опитаних відповіли, що підтримку додає спілкування з друзями. Див. Рис. 3.

На запитання анкети «Які ідеали згуртовують Вашу родину?» 55,4% респондентів відповіли, що родину згуртовує патріотизм, взаємна підтримка, 40,2% відповіли, що підтримку надають духовні цінності, віра у Бога, 4,4% родин військовослужбовців відповіли, що усвідомлення сенсу життя та любов до дітей згуртовують родину. Згідно із результатами анкетування встановлено, що для більшості родин військовослужбовців підтримкою є віра в Бога та духовні та патріотичні цінності, родину згуртовує взаємна підтримка, усвідомлення сенсу життя та любов до дітей. Більшість опитаних відповіли, що підтримують

один одного через похвалу та емоційну підтримку, родини військовослужбовців відвідують групи психотерапевтичної підтримки.

Рис. 2. Результати анкетування серед родин військовослужбовців

Рис. 3. Результати анкетування серед родин військовослужбовців

Висновки. За результатами якісного аналізу встановлено, у родин військовослужбовців переважає високий рівень інтернальності у сфері досягнень, у сфері професійних, сімейних відносин, інтернальності у ставленні до здоров'я, середній рівень інтернальності у сфері невдач. Також у родин військовослужбовців переважає високий рівень, цілей у житті, вираження процесу, результату життя, локусу контролю Я, осмисленості життя, адаптивності, нервово-психічної стійкості. У військовослужбовців переважає високий рівень латентної депресії, екстраверсії, прийняття відповідальності, маскулітності, афективної ригідності, середній рівень пошуку соціальної підтримки, емоційної лабільності, соціальної дезадаптації, тривоги.

Важливо проводити соціально-психологічну адаптацію учасників бойових дій, сутність якої складають когнітивно-сміслова переробка травматичної інформації та досвіду, відреагування травматичного матеріалу в умовах емоційної підтримки, вирішення особистісних проблем ветеранів.

Підсумовуючи досвід спостережень маємо підстави стверджувати про важну грань етнопсихолінгвістичної ролі в психотерапії: в моменти межових екзистенційних доцільностей психодуховної допомоги війнству етнопсихолінгвістичні конструкти терапевтичних діалогів часто складають базову основу досягнення результату енергетичного заряду лікувального слова.

Список використаної літератури

1. Грабовська І. Проблема засад дослідження українського менталітету та національного характеру. Київ. 2001. № 5. С. 58–69.
2. Грановська Р. М. Психологічний захист. Видавництво: Мова, 2007. 476 с.
3. Єрмоленко С. С. Мовне моделювання дійсності і знакова структура мовних одиниць : [монографія]. К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2006. 384 с.
4. Жайворонок В. В. Мовні знаки української етнокультури в антропоцентричному висвітленні. Мовознавство. 2012. № 2. С. 58–64.
5. Жайворонок В. В. Символіка народного та авторського (крилатого) слова й виразу. Мовознавство. 2005. № 3–4. С. 138–147.
6. Кісь Р. Мова, думка і cultural реальність (від Олександра Потебні до гіпотези мовного релятивізму). Л. : Літопис, 2002. 304 с.
7. Кононенко В. Концепти в етнолінгвістичному аспекті. Етнолінгвістичні студії 1 : зб. наук. праць / відп. ред. Г. Грищенко, В. Конобродська. Житомир : Полісся, 2006. С. 48–55.
8. Савицька О. В., Співак Л. М. Етнопсихологія : [навч. посіб.]. К. : Каравела, 2011. 264 с.
9. Семенов О. М. Етнолінгводидактична культура педагога. Практикум : [навч. посіб.]. К., Глухів, 2006. 251 с.
10. Соколовський С. І. Професійне емоційне вигорання державних службовців: діагностика проблеми [Електронний ресурс]. Публічне адміністрування: теорія та практика. 2010. № 10. С. 234–246. URL: dridu.dp.ua
11. Сулятицький І. В. Етнолінгвістичні аспекти психотерапевтичної практики. Матеріали звітних наукових конференцій факультету педагогічної освіти. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2023. Вип. 8. С. 83–86.
12. Явір В. В. Мова і духовність нації. Культура – духовність – мистецтво. К., 1995. С. 7–12.
13. Sulyatsky I. V., Saiko H. Ya. Sociopsychological mechanisms of overcoming traumatic stress by military personnel. Visnyk of Lviv University. Series Psychological Sciences. 2018. Issue 33. P. 215–225.
14. Sulyatytskyy I., Ostrovska K., Sajko K., Chorna I., Khrushch O. Parameters of creativity in modern psychotherapeutic practice. Creativity Studies. 2022. Vol. 15, no. 1. P. 263–277.

ETNOLINGUISTIC SPECIFICITY OF COMMUNICATION BETWEEN FAMILIES OF COMBATANTS

Ivan Sulyatytsky

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
<https://orcid.org/0000-0002-3769-5630>
e-mail: sulo@ukr.net*

Khrystyna Saiko

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
<https://orcid.org/0000-0002-4397-6930>
e-mail: xristina.sayko@ukr.net*

Marta Opria

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000,
<https://orcid.org/0009-0005-5435-1775>
e-mail: martaopria@gmail.com*

Ethnological and ethnopsycholinguistic aspects, the relationship between language and national identification of a person is important. The basis of the ethnic self-awareness of the individual is the mother tongue as a primary emotional meaning. Among the four system-forming features of the mentality of the Ukrainian people, namely: introversion of higher mental functions in the perception of the surrounding reality; sensitivity, empathy, love for nature, vivid ritualism; the advantages of the emotional, sensory – the main psychotypological function is given to speech identification.

The activity of a military serviceman is associated with intense psycho-emotional activity, in particular with intensive communication, often language affinity becomes dominantly significant for optimal decision-making. The emotional state of a serviceman can also be affected by a destabilizing organization of activities, non-systematic performance of tasks (overload), exhausting psychological atmosphere. Speech identifiers "soften" the intensity of emotional Symptoms of burnout of servicemen are divided as follows: behavioral (caused by reluctance to keep documentation, formal attitude to official tasks); affective (emotional fatigue, low mood, excitability); intellectual (low concentration of attention, feelings of frustration). Exercises, the explanations of which fall into the plane of the archetypal meaning-making construct, which is interconnected with inner speech as a method of relaxation, balancing the emotional state, can be considered methods of understanding and prevention of emotional burnout in military personal.

One of the basic functions of the socio-psychological adaptation of combatants is the cognitive and semantic processing of traumatic information and traumatic experiences, as well as the processing of traumatic circumstances in conditions of emotional support, when the circumstances of personal growth are optimally created, including the sensitive field of the combatant's family.

Observational experience gives grounds to assert an important aspect of the ethnopsycholinguistic role in psychotherapy: in moments of borderline existential expediency of psychospiritual assistance to the military, ethnopsycholinguistic constructs of therapeutic dialogues often constitute the basic basis for achieving the result of the energetic charge of the healing word.

Key words: ethnolinguistics, families of combatants, psychotherapy, emotional burnout, socio-psychological adaptation, life goals.

*Дата першого надходження статті до видання: 05.08.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 31.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.10.2026*

ISSN 2522-1876 (Print), ISSN 2663-4465 (Online)